

JĀNIS NIEDRE

Pirmā Jāņa Niedres grāmata, kuru man izdevās izlasīt, bija viņa 1941. gadā iznākušais stāstu krājums «Piecu korpusu kamerās». Vēlāk, pēc gadiem, satikos ar pašu rakstnieku, iepazīnos ar jauniem viņa darbiem. Tomēr vēl līdz šai dienai atmiņā palicis iespaids, ko atstāja «Piecu korpusu kamerās» sakopotie stāsti.

Sajā rakstā es galvenokārt runāšu par Jāni Niedri kā par rakstnieku. Aizritējuši viņa mūža piecdesmit gadi. Jāņa Niedres noietais ceļš, viņa jaunības dienu gaitas ir tik raksturīgas daudzām darba inteliģences pārstāvjiem, kas saistīja sevi ar revolucionāro strādnieku kustību vēl buržuāziskās Latvijas laikā, ka dažus viņa dzīves faktus derētu pieminēt.

Par sava pirmā stāstu krājuma «Keceris Latgalē» izdošanu, rakstnieks pats stāsta:

— Nu, kā izdevu, tā izdevu... Bija trīsdesmit lati uzkrāti, bet par pārējo summu — parakstīju vekselus. Tā toreiz tās lietišas darījās...

Kad Jānis Niedre, pēc Jēkabpils ģimnāzijas beigšanas 1927. gadā, astoņpadsmit gadu vecumā, ieradās Rīgā, viņam prātā, neapšaubāmi, bija arī doma par izglītības turpināšanu. Bet praktiski šī tālākā izglītība sākās ar sezonas strādnieka darbu pie būvēm. Vienlaicīgi nākamais rakstnieks tomēr cenšas klausīties vēstures lekcijas universitātē. Gadu vēlāk viņam izdodas iekārtoties bibliotekāra darbā Rīgas vēstures muzejā. Un tepat jau arī iezīmējas viņa nākamā rakstnieka un zinātnieka takas. J. Niedre raksta un publicē periodikā pirmos stāstus, 1930. gadā tiek iespiesti presē viņa etnogrāfiskie pētījumi. 1934. gadā viņa saites ar nelegālo revolucionāro kustību kļūst organizatoriski ciešākas — viņš iestājas Latvijas Komunistiskajā partijā. Tā paša gada rudenī Jāni Niedri par revolucionāro darbību apcietina, un trīs gadus rakstnieks nosēž cietumā. Tē rodas pirmuzmetumi daudzām viņa stāstiem no jau minētā krājuma «Piecu korpusu kamerās». Pēc atbrīvošanas no ieslodzījuma 1937. gadā — atkal būvstrādnieka darbs un vēlās vakaru stundas pie rakstāmgalda, un atkal — pagrīdnieka gaitas... Lielas ir literārās iecerēs, bet tam nav vēl pienācis laiks realizēties; tikai 1940. gads līdz ar Padomju Latvijas nodibināšanu paver īstu ceļu

uz daiļradi, kura izteic visu to, kas ilgos gados pārdzīvots un sirdī krāts...

Tie ir tikai daži fakti no Jāņa Niedres dzīves, fakti, bez kuriem varbūt nevar visā pilnībā atklāt viņa daiļrades dziļākos avotus.

Vēlreiz pāršķirstīsim Jāņa Niedres grāmatas. «Keceris Latgalē», «Puškānu sala», «Rūdiņuma gadi»... Rakstnieks savos darbos allaž atgriežas pie dzimtās puses — Latgales, pie tās dabas, laudim, pie tās ipatnējiem dzīves apstākļiem. Ne velti viņa daiļradē tik lielu vietu ieņem tieši romāns «Puškānu sala», kuru J. Niedre pasācis vēl pirms kara un tagad strādā pie nobeiguma, pie trešās grāmatas. Bet rakstnieks savu dzimto pusi apraksta ne tāpēc, lai vienkārši to apjūsmotu. Jau darbā «Keceris Latgalē» mēs redzam J. Niedri kā reālistiskās mākslas pārstāvi, kurš vērsās pret buržuāziskās Latvijas īstenību, pret garīdzniekiem, kas dienu diena centās aptumšot vienkāršo Latgales darba cilvēku prātus.

No grāmatas uz grāmatu aug meistarība, spēcīgāks, emocionāli apgarotāks kļūst viņa tēlojums.

Rakstniekam, ja viņš patiešām vēlas izkopt savas spējas, daudz jāstrādā. M. Gorkijs teica: talants — tas ir darbs. Pretēji dažbrīd vēl sastopamiem, mietpilsoniskajiem uzskatiem, literārais darbs nav no vieglajiem, no tādiem, kuram pēc patikas var veltīt dažas stundas nedēļā vai pat mēnesī; romāns, stāsts, poēma, dzeja rodas ikdienas pūlīnos kā daudzu pārdomu, rūpīga piestrādājuma rezultāts.

Ja šī elementārā patiesība attiecināma uz katru literāta darbu, tad jāsaprot, ka Jāni Niedriem tā, šķiet, kļuvusi par visu viņa dzīves saturu. Plašs ir viņa interešu loks. Pēckara gados, turpinot strādāt pie pasāktās «Puškānu salas», rakstnieks nododas arī rūpīgiem literāri zinātniskiem pētījumiem. Iznāk viņa grāmata par latviešu folkloru, divas grāmatas par latviešu literatūras vēsturi; rakstnieks apkopo četros sējumos tautas pasāku izlasi, allaž pievērsdamies daudzos savos literāri teorētiskos un kritiskos rakstos aktuāliem padomju literatūras attīstības jautājumiem. Rakstnieku Savienībā mēs redzam Jāni Niedri kā jauno autoru prozas semināra vadītāju.

Augstas prasības pret sevi, kritiska pieeja padarītajam — tādas ir rakstnieka raksturīgākās iezīmes.

Mūsdienām veltītais rakstnieka romāns «Kāpoši ūdeņi» bija publicēts žurnālā «Kargogs» un nesen iznāca atsevišķā izdevumā. Autors savu romānu piesātinājis mūsdienu problēmām, dažbrīd šķiet, ka Niedre steldz ātrāk izstāstīt visu, ko saskatījis viņa acs. Un tas rāda, ka laikmeta kvēlums aizvien ir bijis viņa daiļrades pirmavots; šis laikmeta kvēlums pārlējis teikumu saspringumā, mākslinieka radīto tēlu dedzīgumā...

Te nav vieta sīki iztīrīt un novērtēt šo romānu. Es runāju par to tikai kā par vienu no sastāvdaļām J. Niedres daiļradē, tikai kā par vienu no veikumiem, kas jāatzīmē, atskatoties uz rakstnieka pusmūža noietiem ceļiem. Turklāt «Kāpoši ūdeņi» iznākuši grāmatā ne visai sen pirms J. Niedres piecdesmit gadu jubilejas, zināmā mērā izskan kā literāta atskaite par to, kas padarīts, un arī par to, pie kā viņš šodien ir nonācis.

Jubilejās pieņemts apgalvot, ka piecdesmit gadi tikai tāda pilngadība vien esot. Nezinu, vai tas ir pareizi. Tomēr dzīves ceļos aizvadītie gadi nevienam nepaiet secen, īpaši, ja tie bijuši sūru cīņu un saspringta darba gadi. Bet paveiktais darbs gan sagādā gandarījumu un rada jaunu ierosmi, palīdz sasprindzināt spēkus, lai veiktu vēl to, kas prātā rādās kā obligāti tavām rokām padarāms un kam par pamatu kļūst viss, ko esi jau sasniedzis. Jauneklīga degsme, man šķiet, saklausāma rakstnieka Jāņa Niedres pēdējās grāmatās, un tā, liekas, pamatojas uz to, ka rakstnieks daudz ir paveicis un vēl vairāk iecerējis. Piecdesmit dzīves gadu jubilejā viņš ir ceļā uz šo iecerēto, uz arvien plašāku un dziļāku laikmeta un cilvēku dvēseļu māksliniecisku pētījumu. Gribas novēlēt rakstniekam sekmes viņa darbā, radošo plānu realizēšanā.